

ומפרשת הגמרא:

צמר דחטאת ואשם שנתלש והומם ופדאו ושחטו לא תיבעי לך שודאי מותר הוא, ואין לחוש שמא ישהה מלהקריבו בשביל השער, דכיון דלכפרה אתו חטאת ואשם לא משהי להו.

וכן צמר דבכור תם ומעשר תם נמי לא תיבעי לך, דכיון דלאו לכפרה אתו גזרינן דילמא משהו להו מלהקריבו.

כי תיבעי לך, צמר דעולה מאי, האם יש לדמותו לחטאת ואשם, או לבכור ומעשר, וצדדי הספק הם:

ב-כ ב-כ **כיון דעיקר לאו לכפרה אתי, יש לחוש דילמא משהי לה.**

או דילמא: כיון דעולה נמי מכפרה אעשה [כיון שיש בעולה כפרה על מצוות עשה שעבר] לא משהי לה, ומותר השער.⁽¹⁾

תא שמע דלא גזרינן בעולה דילמא משהי לה, ממה ששינו בברייתא המובאת לעיל:

התולש צמר מבכור תם אף על פי שנולד בו מום, שחטו אסור, בכור בעל מום שתלש ממנו ואחר כך מת, עקביא בן מהלאל מתיר, וחכמים אוסרים.

וסבורה הגמרא לפרש: טעמא דתולש בכוונה מבכור תם הוא דאסור אף על גב דשחטו, הא נתלש שרי אפילו מבכור תם, ולא חיישינן דילמא משהי לה, דבקרבן שהוא צריך להקריב לא חיישינן שמא ישהנו,⁽²⁾ וכל שכן עולה תמימה דלא משהי לה, כיון שיש בה גם כפרה.

שנשר מהבכור תיכף כשהומם אף אם לא שחטו עדיין, דהא לרבי יוסי עקביא מתיר אף בנשר מבעל מום ומת ולא בא לכלל היתר, ואין מקום לחלק בין נשר מבעל מום, לבין נשר והומם. [בפשוטו דבריו צריכים ביאור, שהרי בנשר מבעל מום אין איסור כלל מן התורה לשיטת התוספות, ואיך נלמוד מזה להתיר איסור הנאה משער של קרבן תמים, ואפילו להסוברים שאף בפסולי המוקדשין אסורה הגיזה עצמה, כבר צידד המנחת ברוך לומר, דלרבי יוסי המתיר לעקביא אפילו במת, אכן אין איסור מן התורה לכל הראשונים, וכמובא בהערות לעיל].

2. אין מצוי בגמרא, שתאמר הגמרא תחילה דבבכור לא תיבעי לך, וכשבאה הגמרא לפשוט את הספק מוכיחה הגמרא שאף בבכור יש מקום לדון.

סתירה לדברי החזון איש שהועיח דשקדו טפי בתם שלא ישהה מברייתא זו, שהרי לא שמיעא להו ברייתא זו.

1. מתבאר מן הסוגיא, שאף בעולה תמימה שהשער עצמו אסור בהנאה [שלא כפסולי המוקדשין ובכור בעל מום שיש לומר כהתוספות, שמעשה הגיזה אסור, ולא הגיזה עצמה], מכל מקום כיון דהוממה העולה אחר כך [ופדאה, ובבכור אפילו בלי פדיון] ושחטה, הותר גם השער שנשר בהיותם תמימים וקדשי מזבח, וכל מה שיש לדון בזה הוא משום גזירה דרבנן שמא ישהנו.

וביאר החזון איש [בכורות כא י']: מן הדין אפילו נשר מבכור תם, והומם ושחטו מותר, דכיון דהומם וחשיב כנפדה גם הצמר שנשר בכלל היתר.

והוסיף עוד: ומשמע דמן התורה מותר הצמר

ודחינן: הוא הדין אפילו נתלש נמי אסור בתם ואפילו לעקביא, והאי דקתני "תולש" להודיעך כחו דעקביא, דבעל מום אפילו בתולש נמי שרי, כמבואר בבבליא. (3)

ומקשינן: והאנן "נשר" מבעל מום תנן שמתיר עקביא, והאיך שנינו בבבליא שאפילו בתלש מבעל מום מתיר עקביא! (4)

ומשנינן: תנא במשנתנו "נשר" כדי להודיעך כחן דרבנן, שהם אוסרים אפילו בנשר מאליו —

ומשנינן: תנא במשנתנו "נשר" כדי להודיעך כחן דרבנן, שהם אוסרים אפילו בנשר מאליו —

אמר רבי אלעזר אמר ריש לקיש: כל שעיקרו הפוך כלפי ראשו, כלומר כפול הוא באמצעיתו, ועיקרו כמו ראשו נראים מבחוץ.

ומשנינן: תנא במשנתנו "נשר" כדי להודיעך כחן דרבנן, שהם אוסרים אפילו בנשר מאליו —

רב נתן בר אושעיא אמר: כל שאינו

תנא בבבליא "תולש" ככוונה כדי להודיעך

זה אינו, משום "דאפילו בתולש פליגי כדמוכח בסוף פירקין [היינו כאן], דשרי עקביא, מכלל דכי אסרי רבנן — מדרבנן דוקא". [פירוש, הרי לא נחלקו עקביא וחכמים אלא במה שנוכח בגמרא שרבנן גזרו, ועקביא לא גזרו, וכיון שלדעת עקביא מותר אפילו בתולש בהכרח שאין כאן איסור מדאורייתא אפילו לרבנן, שלא נחלקו אלא בגזירה] —

3. בעייתו של רבי ינאי נתבארה בפנים על פי שיטתו של רש"י. שהספק הוא בהנאת שער שנתלש מן העולה ושוב הוממה ושחטו. אבל התוספות בעמוד א צידדו לפרש, דאיירי בעולה תמימה שנשחטה למזבח, שזריקת הדם מתרת בשרה למזבח והעור לכהנים, ומיבעי ליה בצמר שנתלש אי משתרי נמי בהכי, ומשום שיש לחוש שמא ישהנו].

ועוד דאפילו בעולה תמימה לא מיתסרא הגיזה אלא מדרבנן, כדמוכח לקמן [היינו בסוגייתנו] גבי תולש צמר מעולה תמימה. והוכחתם השניה צריכה ביאור, שהרי מה דלא מיתסרא בעולה תמימה הגיזה עצמה רק מדרבנן, הרי ודאי אין זה משום שהגיזה עצמה לא נאסרה כלל וכדעתם גבי פסולי המוקדשין, שהרי שער קדשי מזבח הם, ובהכרח שהתירו הוא משום שהומם ונשחט ומועיל אף למה שכבר נתלש, וכמו שהובא בהערה לעיל בשם החזון איש, ואם כן, האיך הוכיחו מזה דבפסולי המוקדשין אין איסור אפילו מחיים, ולא אסרה תורה אפילו מחיים אלא את מעשה הגיזה ולא את הגיזה עצמה! ? וראה ראשית בכורים, וחזון איש בכורות כ' א' מה שכתבו בביאור דבריהם.

4. קושיא זו אינה קשורה בנידון הגמרא לעיל, אלא סתירה מלשון משנתנו לדברי הבבליא המפורשים.

5. א. כתבו התוספות לעיל כה א: בכולה שמעתין מוכח שאין איסור מחיים מן התורה בגיזה עצמה של פסולי המוקדשין, ורק מדרבנן ומשום גזירה הוא אסור [וכבר הובא תחילת דבריהם בהערות לעיל כה ב], והא דדרשינן לעיל מ"תזבח" הוא למעט את מעשה הגיזה ולא את הגיזה עמה. והקשו על זה מסוגיא דחולין לו, וכתבו: וכי תימא הא דשרי מדאורייתא [כדמוכח מכולה שמעתין] היינו בנשר, אבל גוזז דמתכוין אסור —

אמר רבי אילעא: קסבר ריש לקיש: לפי שאי אפשר לגיזה בלא נימין המדולדלות. כלומר, אין לך גיזה שאין חלקה עולה למעלה, ואם תאמר שבכי האי גוונא אסור, אין לך גיזה מותרת.

מתמעך עם הגיזה שגזו עכשיו, אלאנראה עולה למעלה.

ומפרשינן: וריש לקיש מאי טעמא לא אמר כרב נתן בר אושעיא שהחמיר יותר?

הדרן עלך הלוקח בהמה

מדברי התוספות המובאים באות א, שהרי הוכיחו מהמבואר בסוגיינו — דאפילו בתולש לא אסרי רבנן אלא משום גזירה שמא יתלוש — שאין לחלק ולומר, שבתולש אסור מן התורה ובנשר מאליו מותר מן התורה. ואם איתא דתולש שבסוגיינו דוקא הוא, מה ראייה מייתו לגוזו, הא אכתי יש לומר, דבגוזו דעבר על לאו — אסור מן התורה, ודוקא בתולש דקיימא לן דתולש לאו כגוזו הוא דהוה מדרבנן. ומבואר מדבריו שהבין את חילוק התוספות שמחלקים בין עבר איסור ללא עבר. וזה לכאורה תמוה — ראה באחרונים — דמה סברא יש לחלק בדאורייתא בין עבר איסור או לא עבר איסור. [ויש שפירשו את כוונתם, שעיקר חילוקם הוא בין נתכוין לתלוש כדי ליהנות מן הצמר, לבין נשר מאליו, והיינו, דצמר שעל הבכור עצמו נראה שאסור ליהנות ממנו, שהרי כשמת טעון קבורה גם שערו כמבואר בתחילת הסוגיא, ורצו התוספות לומר שכונת התורה באיסור הגיזה לא היה על מעשה הגיזה אלא יסוד האיסור הוא הנאה מן הצמר שעל הבכור, דכיון שמתחילה גזו על מנת ליהנות מן הצמר חשוב כאילו נהנה מן הצמר שעל הבכור, מה שאין כן בנשר מאליו, שכבר אינו חלק מהבהמה].

ב. כתב מהרי"ט אלגאזי [מב ב]: מסקינן דעקביא מתיר אפילו בתולש בכוונה, והברייתא דנקט תולש להודיעך כחו דעקביא. ויש לחקור: אי האי "תולש" הוא בדוקא, דדוקא בתולש דקיימא לן כרבי יוסי בן משולם לעיל כה א, דתולש לאו היינו גוזו, ובתלישה אינו עובר על לאו, הוא דמתיר עקביא, דכיון דלא גזו כאורחיה, לא קנסינן ליה לאסור הגיזה עולמית אפילו לאחר שחיטה, אבל בגוזו ממש אפשר דאפילו עקביא מודה דאפילו אחר שחיטה אסור, [ואם תאמר אם כן, מאי רבותא דתולש], היינו רבותא: דהוה אמינא, דכיון דתולש בכוונה והורה על עצמו שרוצה ליהנות מהגיזה, בכהאי גוונא מודה דגזרינן דילמא אתי להשהותו, דלא דמי לנשר מאליו דלא גילה דעתו שהוא רוצה ליהנות מהגיזה, ומשום הכי לא גזרינן דילמא אתי להשהותו, [וכעין סברת החזון איש המובאת בהערה סוף עמוד א], אבל אי גזו גיזה גמורה, ועבר על לאו, אפשר דמודה דקנסינן ליה [שלא יהנה ממנו אף לאחר שחיטה], דאם לא כן היה לו להשמיענו רבותא דאפילו גוזו מותר, ולמה נקט התנא לישנא דתולש דמשמע דוקא תולש. והוכיח דלאו דוקא תולש אלא אפילו גוזו,

פרק עד כמה

מתניתין:

עד כמה זמן ישראל חייבין ליטפל בבכור, ולהתעסק בו ולגדלו עד שיתנו לכהן?
בהמה דקה, חייבים לטפל בה עד שלשים יום, ובבהמה גסה, חמישים יום.

רבי יוסי אומר: בבהמה דקה צריך לטפל בה שלשה חדשים מפני שטפולה של דקה מרובה. דכיון ששיניה דקות אינה יכולה לחיות בלא אמה.

ומאימתי הוא מונה לו? אם תם הוא, מונה לו מיום שמיני שרק מאותו היום הוא ראוי להקרבה.⁽¹⁾

ואם אמר לו הכהן בתוך זמן זה שמוטל על הבעלים לטפל בה — תנהו לי, ואני אטפל בו, הרי זה לא יתנו לו, משום דנראה ככהן המסייע בבית הגרנות, שטורח עבור ישראל כדי שיתן לו מתנות כהונה.

ואם הבכור בעל מום הוא, ואמר לו הכהן — תנהו לי קודם הזמן, כדי שאוכלנו — מותר לישראל ליתן לו, הואיל והוא ראוי לאכילה אלאחר אין זה ככהן המסייע בבית הגרנות.

ובשעת שהיה המקדש קיים והבכור היה קרב למזבח. הרי אם היה בכור תמים ואמר לו, תן לי [ולא אטפל בו, אלא] ואקריבנו,

מותר ליתן לו.

מצות הבכור שיהיה נאכל שנה בשנה, היינו תוך שנה ללידתו. בין אם הוא תם, בין אם הוא בעל מום, שנאמר: "לפני ה' אלוהיך תאכלנו שנה בשנה".

ואם נולד בו מום בתוך שנתו, רשאי לקיימו כל שנים עשר חדש.

נפל בו מום לאחר שנתו, אינו רשאי לקיימו אלא עד שלשים יום.

גמרא:

והוינן בה: מנא הני מילי שחייב ישראל לטפל בבכור בהמה דקה שלושים יום ובבהמה גסה חמישים יום?

אמר רב כהנא: דאמר קרא, "מלאתך ודמעך לא תאחר, בכור בניך תתן לי". "כן תעשה לשורך לצאנך".

והכי דרשינן לה: "בכור בניך תתן לי" — שלאחר שלשים יום תפדנו.

"כן תעשה לצאנך" — תתנו לאחר שלשים יום.

"מלאתך ודמעך לא תאחר".² "מלאתך", אלו הבכורים, "לא תאחר" — אלא תביאם לבית

1. ואם נולד בעל מום, מונה לו מיום שנולד. [והוא שכלו חדשיו], שהרי נראה לאכילה ביום

לידתו. אבל אם לא ידע שודאי כלו לו חדשיו, מונה מיום שמיני. [רמב"ם בכורות פ"א ה"ח].

הבחירה.

והם אמרו חמישים יום.

וכשם שהבכורים באים לאחר חמישים יום שבין פסח לעצרת — "בן תעשה לשורך", שתתננו לכהן לאחר חמישים יום.

תניא כוותיא דרבא: "בכור בניך תתן לי — בן תעשה לצאנך". מלמד שבהמה דקה מטפל בה שלשים יום, ואחר כך נותנה לכהן.

ומקשינן: איפוך אנא? ונדרוש: בכור בניך תתן לי — בן תעשה לשורך. ונאמר, שזמנו לטיפול הוא שלשים יום כפדיון הבן. מלאתך ודמעך לא תאחר — בן תעשה לצאנך. ויהיה זמנו של צאן לטיפול, חמישים יום.

יכול אף לשורך גם כן שלשים יום, ולא חמישים?

ומתצינן: מפתברא, דדרשינן דמוקדם למוקדם. שהנכתב מוקדם בפסוק הראשון — הבאת בכורים — ילמד על הנכתב מוקדם שבפסוק השני — שור. דמאחר בפסוק הראשון — פדיון הבן — ילמד לדמאחר — על צאן, שנכתב השני, בפסוק השני.

תלמוד לומר: "תעשה". הוסיף לך הכתוב, עשיה אחרת בשורך. ולא מסרך הכתוב, אלא לחכמים.

ומקשינן: אדרבה! הוה ליה למדרש, דסמיך ליה לדסמיך ליה. שסוף הפסוק הראשון — "בכור בניך", ילמד על הסמוך לו, שהוא הראשון שבפסוק השני — "בן תעשה לשורך".

מכאן אמרו: עד כמה ישראל חייבין לטפל בבכור? בבהמה דקה שלשים יום. בגסה חמישים יום.

אלא אמר רבא: מהכא דרשינן לה. "בן תעשה לשורך". והאי קרא אייתר, דהוה ליה למכתב בכור בנך שורך וצאנך תתן לי. וקאתי למדרש: הוסיף לך הכתוב עשייה אחרת בשורך.

רבי יוסי אומר: בדקה מטפל בה שלשה חדשים. ואחר כך נותנה לכהן. והטעם שמגדלה כל הרבה זמן: מפני שטפולה של בהמה דקה מרובה. מאי מפני שטפולה מרובה?

ומקשינן: ואימא בעינן שיתין יומין? והפסוק בא להוסיף עשייה שלשים יום, על העשייה של פדיון הבן!?

תנא: מפני ששיניה דקות, ואינה יכולה לאכול עשב. ואם לא תהיה עם אמה תמות.

שנינו במשנה: אם אמר לו הכהן בתוך הזמן תנחו לי, הרי זה לא יתן לו:

והוינן בה: מאי טעמא לא יתן לו?

אמר רב ששת: מפני שנראה ככהן המסייע בבית הגרנות. שמונע מהישראל את הטרחה בטפולה במשך הזמן שצריכה להיות אצלו ותמורת זה הוא נותן לו את הבכור. וזה ככהן המסייע לבעל השדה לדוש ולזרות את התבואה בבית הגרנות כדי שיתנו לו את התרומה, ואסור כדלקמן.

ומתצינן: לא מסרך [כמו — מסר לך] הכתוב שיעור עשייה. אלא לחכמים מסרם,

כיצד: ישראל שהפריש תרומה מכריו, ועדיין לא נתנה לכהן. ומצאו ישראל אחר. ואמר לו: הא לך סלע זה ותנחו את התרומה לכן בתי שהוא כהן — מותר לעשות כן.

אבל אם היה כהן אומר לישראל הא לך סלע ותן לכהן אחר, שהוא קרוב שלי, את התרומה שהפרשת — אסור. מפני שהתרומה ראויה לאותו הכהן עצמו, ונראה הדבר ככהן המסייע בבית הגרנות.

ומקשינו: ותנא דברייתא שאמר שבכולן יש טובת הנאה לבעלים והדר פריש "כיצד — ישראל שהפריש תרומה", מאי טעמא לא קאמר נמי מתנות כהונה, וכגון טבח שהפריש מתנותיו, ורועה שנולדו לו בכורות.

ומתריצין: אמר לך: תרומה — הטעם שהותרה טובת הנאה שבה, כיון דקדושת הגוף היא.

דכיון דלא מתחלא, שלעולם קיימא בקדושתה, לא אתי אנשי למוטעי בה ולחשוב שהמעות שנתן עבורם חיללו את קדושת התרומה.

אבל הני מתנות כהונה, דקדושת דמים נינהו, שאם הכהן רצה למכור לישראל זרוע לחיים וקיבה רשאי, הרי כיון דאין בהם קדושת הגוף [שמותרים באכילה לזר], אתו למוטעי בהון.

שיתכן וקא סבר אותו שנתן את המעות לכהן — תתחל קדושתיהו אארבעה זוזי שנתן לכהן עבורם, ואתא למינהג בהם מנהג דחולין, בכך שלא יאכלם דרך גדולה וכבוד, בצלי וחרדל, ולכן אין בהם טובת הנאה לבעלים.

תנו רבנן: הכהנים והלוים והעניים המסייעים בבית הגרנות כדי לקבל תרומות ומעשרות, ובבית המטבחים כדי לקבל זרוע לחיים וקיבה —

אין נותנים להם תרומה ומעשר בשכרן. ואם עושין כן, שטורחים אצל הבעל הבית כדי שיתן להם מתנות — חיללו קדשי השם!

ועליהן הכתוב אומר: "שחתם ברית הלוי". ואומר: "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו".

מאי ואומר?

וכי תימא שחילול התרומות ומעשרות מיתה לא מחייב —

תא שמע: "ואת קדשי בני ישראל לא תחללו ולא תמותו".

ובקשו חכמים לקנסן. את בעלי הבתים שנותנים להם לסייע בבית הגרנות, והקנס — להיות מפרישין עליהן תרומה ומעשר משלהם פעם שניה.

ומפני מה לא קנסום חכמים?

כי חששו דלמא אתי לאפרושי מן הפטור על החיוב. שמא כשיבוא לעשר טבל גמור [שחייב בתרומות ומעשרות מהתורה] יעשר עליו מפירות אלו שחייבים בהפרשה רק מדרבנן, שמן התורה הם כבר מעושרים. ולכן לא קנסום חכמים לעשר שוב.

תנא, ובכולן יש כהן טובת הנאה לבעלים. והתנא מפרש מה היא טובת ההנאה: